

האם גם דרורי הבית נוזדים?/בני מאיר

פורסם בעלון למורי הביולוגיה 1998

הקדמה

כולם מכירים את החלוקה של הציפורים ליציבות ונוודות. ציפורים יציבות נראות בארץ כל השנה, בעוד הנוודות נמצאות כאן רק בעונה מסוימת. מבין היציבות אחת הנפוצות וללא ספק גם אחת המוכרות ביותר היא דרור הבית, (*Passer domesticus*). ציפור זו נמצאת בכל מקום שבו נמצאים בני אדם, כולל במרכזי הערים הסואנות ביותר. היא אינה בולטת במיוחד בצבעיה ואינה מושכת תשומת לב מיוחדת. גם בשירה ערבה אינה מצטיינת. בכל עונה מעונות השנה - די לפתוח את החלון ולראות כמה דרורים על חוטי החשמל או העצים ממול. מאחר והדרור מוכר כציפור יציבה אנו מניחים שתמיד יהיו אלה אותם דרורים. האמנם?

במסגרת עבודתי עם ילדים מחוננים במרכז מדע ודעת בכפר תבור ניסיתי לבדוק עם הילדים את השאלה הזאת.

שאלת המחקר שלנו היתה: האם אוכלוסיית הדרורים סביבנו יציבה?

שיטות העבודה

את המחקר ערכנו באתר התיירותי "חצרות האיכרים" בכפר תבור, שנמצא לא רחוק מבית הספר שלנו. בחרתי בדרורים כי הם ציפורים נפוצות מאד, קלות ללכידה, (כפי שתראו בהמשך), וקל היה לקבל מרשות שמורות הטבע היתר ללכדם ולסמנם.

באתר נמצא בין היתר לול לתרנגולות ולברווזים, סגור ברשת. ברשת היו כמה חורים שאפשרו לדרורים הרבים שבסביבה להיכנס ללול ולאסוף מזון מהקרקע. במהלך השיעור הכנסתי שני ילדים עם רשתות לתוך הלול, בעוד האחרים עומדים מבחוץ וסוגרים בידיהם את החורים, כדי לא לאפשר לדרורים לברוח. לאחר מרדף ממושך, תלוי בכישוריו של הרודף, נלכד אחד הדרורים והגיע תורו של ילד אחר לנסות את כוחו.

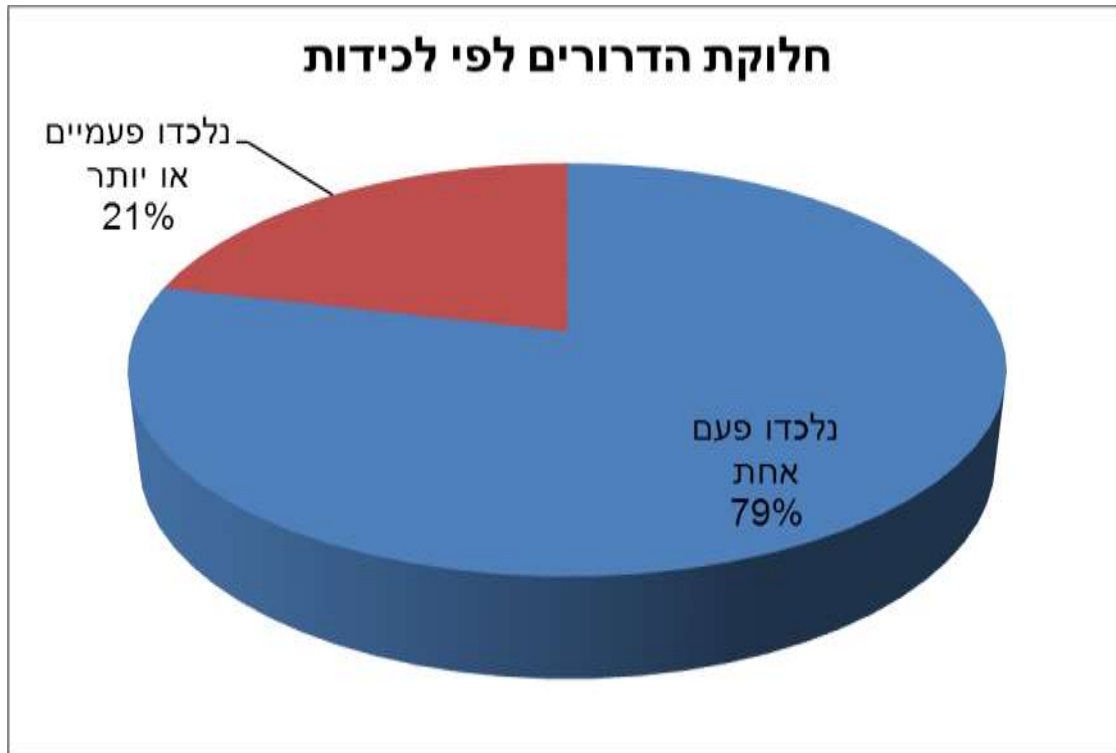
כל דרור שנלכד סומן בטבעות צבעוניות, שתיים בכל רגל. שמו של הדרור נקבע לפי ראשי התיבות של הצבעים, החל מהטבעת הימנית למעלה. צהוב כחול צהוב ירוק, למשל, נקרא צכצי, אדום ירוק ירוק לבן נקרא אייל, צהוב ירוק צהוב ירוק נקרא ציצי (לשמחת הילדים), וכו', כיד הדמיון והיצירתיות של התלמידים.

לכל דרור נפתח כרטיס ובו נכתב התאריך, הזוויג, אורך הכנף, משקל ושם. בהמשך נרשם גם אם נלכד או נצפה פעם נוספת.

דרורים נוספים נלכדו גם ברשתות ערפל, באותו אתר. הדרורים שולחו לחופשי מיד לאחר הסימון והמדידות.

תוצאות

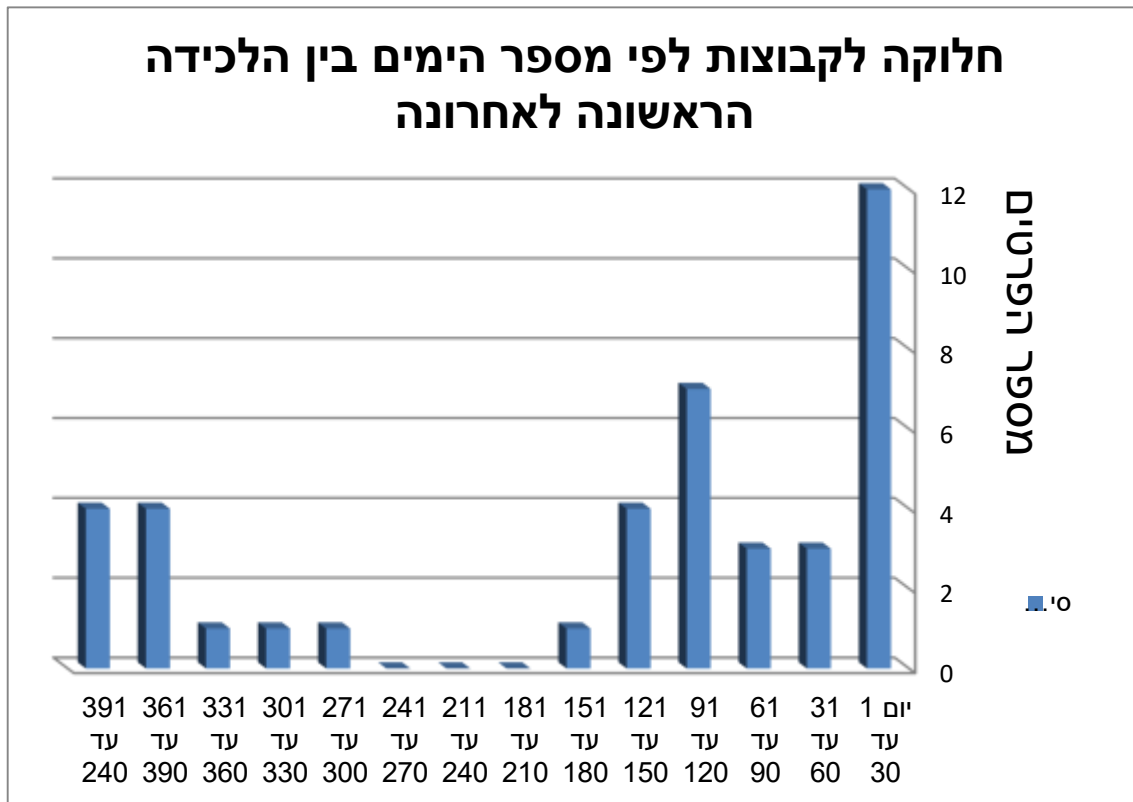
בסך הכל נצודו בדרך זו 192 דרורים. רק 41 מהם (21%) נצפו או נלכדו שנית. בגרפים ובטבלאות הבאות מסוכמות התוצאות.

בגרף מס' 1 מחולקות הציפורים שנלכדו יותר מפעם אחת לקבוצות, בהתאם למספר הימים שעברו בין הלכידה הראשונה והאחרונה. למשל: 12 דרורים נלכדו בפעם האחרונה בין

היום הראשון ליום ה-30 לאחר לכידתם הראשונה. 3 דרורים נלכדו בפעם האחרונה בין היום ה-31 ליום ה-60 לאחר לכידתם הראשונה. 4 נלכדו בפעם האחרונה בין היום ה-361 והיום ה-390, כלומר: כעבור שנה בערך.

גרף 1

מסקנות

לפי המספר המועט, יחסית, של הדרורים המסומנים שנצפו או נלכדו פעם נוספת, אפשר להבין שהאוכלוסייה אינה יציבה. להקת הדרורים בחצרות האיכרים מונה בערך 200 פרטים, אך כנראה שיש תחלופה גדולה בין הפרטים. מבין אלה שנלכדו פעם נוספת, אפשר לראות ש-12 מתוכם חזרו להילכד אחרי תקופה קצרה של עד 30 יום, כפי שכבר הזכרנו. ישנה עליה בלכידות חוזרות כעבור 91 עד 150 יום, ולהפתעתנו חזרו תשעה דרורים ונלכדו אחרי העדרות של שנה, בערך. דרור ושמו אצצל (אדום צהוב צהוב לבן), נלכד 381 אחרי לכידתו הראשונה. יליל (ירוק לבן ירוק לבן) חזר אחרי 400 יום, שילא (שחור ירוק לבן אדום) אחרי 364 יום, וכו'. תשעת הדרורים הללו רומזים לנו שכנראה יש מחזוריות מסוימת בשוטטות או בנדידה המקומית של הדרורים. איננו יודעים לאן נעלמו הדרורים המסומנים כאשר לא ראינו אותם בחצרות האיכרים. ידוע שגם בין ציפורים יציבות יש שוטטות בעקבות מזון ואין הן צמודות לאותה נקודה לאורך כל השנה. אך כאן יש לנו מקרה של מקור מזון עשיר שתמיד נמצאים דרורים סביבו. לא ברור מה גורם לקבוצת דרורים לעזוב את המקום המועדף ולנדוד למקום אחר, בשעה שדרורים אחרים נשארים עדין באותו מקום או שקבוצה אחרת מגיעה ממקום אחר ותופסת את מקומם.

לא ברור גם מה גורם לאותם דרורים לחזור אחרי שנה או אחרי חצי שנה, כפי שראינו בתוצאות.

רוב הדרורים המסומנים לא נשארו זמן רב בשטח. נקבה בשם לילי (לבן ירוק לבן ירוק) הייתה יוצאת דופן, והיא חזרה ונלכדה מדי שבוע בטווח של 74 יום. האחרים נשארו הרבה פחות זמן מכך.

יתכן שיש עונות שבהן המקום מועדף על הדרורים יותר מאשר בעונות אחרות, ויתכן שהלהקה ששוהה במקום בעונות אלו מורכבת מדרורים חזקים יותר. עדין יש הרבה שאלות ללא תשובה, אך לדעתי תוצאותינו רומזות על תופעה לא מוכרת שיש מקום להמשיך ולחקור אותה.

אחת הנקודות שהילדים העלו כשדנו בתוצאות הייתה שבחודשי הקיץ (יולי אוגוסט ספטמבר וראשית אוקטובר), לא היו לכידות כי אלה חודשי חופש. בזמן זה לא התקיימו לימודים ולא עסקנו בלכידה. אין אנו יודעים מי מהמסומנים שהה (אם בכלל) בחצרות האיכרים באותו זמן, ויתכן שאם היינו יודעים התמונה הייתה נראית אחרת.

סיכום

התחלנו את המחקר מתוך שיקולים דידקטיים - איך לבצע מחקר שדה עם ילדים ולהמחיש להם אגב כך את שלבי העבודה והבעיות שנתקלים בהן - וכן מתוך שיקולים של נוחיות - (חיפשנו אתר קרוב לבית הספר ונושא המחקר היה אורגניזם נפוץ מאד ולא מוגן). בסופו גילינו תופעה לא ידועה שיכולה אולי לפתוח פתח למחקרים נוספים.